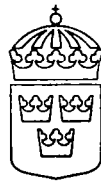

Regeringens skrivelse

1990/91:148

om pensionärernas medinflytande

Skr.
1990/91:148

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 14 mars 1991.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Ingela Thalén

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redovisas hur regeringen avser att stärka pensionärernas inflytande i samhällsfrågorna på central nivå genom att en kommitté inrättas med representanter för regeringen och pensionärsorganisationerna. Denna kommitté skall utgöra ett forum för överläggningar mellan regeringen och representanter för organisationer som företräder pensionärerna.

Skrivelsen redovisar också regeringens syn på hur inflytandefrågor för pensionärerna på kommun- och landstingsnivå bör kunna lösas.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 1991

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande och statsråden S. Andersson, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Hellström, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Lööw, Persson, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsrådet Thalén

Skrivelse om pensionärernas medinflytande

1. Inledning

Pensionärerna utgör en stor och växande andel av Sveriges befolkning. Generellt sett har pensionärerna goda möjligheter att delta i och påverka samhällsdebatten i frågor som de anser angelägna. De är emellertid i förhållande till sin andel av befolkningen underrepresenterade i de politiskt beslutande församlingarna.

Frågan om formerna för pensionärernas medinflytande har aktualiserats i olika sammanhang. Bl. a. har detta skett i riksdagen i motion 1978/79: 515 av Olof Palme m. fl. om åtgärder för de äldre. Där slås fast att det är naturligt att regeringen, innan beslut som är av stor betydelse för de äldre fattas, låter företrädare för pensionärerna komma till tals. Vidare framhålls att arbetsformerna för sådana överläggningar bör utvecklas och fördjupas.

Mot denna bakgrund bemyndigade regeringen genom beslut den 12 mars 1987 dåvarande chefen för socialdepartementet att tillkalla en särskild utredare (f. d. förbundsordföranden Karl Erik Persson) med uppdrag att analysera formerna för pensionärernas medinflytande i vissa samhällsfrågor och redovisa förslag till hur dessa kunde utformas i framtiden. Den särskilde utredaren redovisade resultatet av sitt arbete i betänkandet (SOU 1988: 65) Pensionärerna — inflytande och medbestämmande. Utredarens sammanfattning av betänkandets innehåll bör fogas som *bilaga* till protokollet i detta ärende. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig hos socialdepartementet (dnr F 552/89).

Jag avser nu att ta upp denna fråga och redovisa vilka åtgärder som enligt min mening bör vidtas för att förstärka pensionärernas medinflytande.

2. Pensionärernas inflytande på central nivå

Pensionärerna utgör en stor andel av Sveriges befolkning. Antalet ålderspensionärer uppgick i december 1990 till 1 553 774 personer medan förtidspensionärerna vid samma tidpunkt utgjorde 361 356 personer.

Frågor om samhällets utformning liksom förändringar och reformer som genomförs av de politiska församlingarna på central, regional och lokal nivå berör pensionärerna i lika hög grad som andra grupper i samhället. Vissa frågor berör dock pensionärerna i högre grad än andra. Jag tänker då t. ex. på frågor som gäller utformningen av äldreomsorgen, boendefrågor i vid bemärkelse och kommunikationer inkl. färdtjänst. Pensionärsorganisationerna bedriver som företrädare för olika pensionärsgrupper ett viktigt arbete i sådana frågor.

När det gäller organisationernas kontakter med regeringen i frågor av detta slag har ingen särskild ordning för sådana kontakter utformats. Organisationerna har påpekat att man ser detta som en brist och har därför begärt hos regeringen att kontakterna skall få en mera organiserad form. Detta var också en av huvudorsakerna till att den särskilde utredaren fick i uppdrag att göra en översyn av inflytandefrågorna. Utredaren har förordat att en överläggningsrätt för pensionärsorganisationerna införs genom avtal på central nivå, i första hand försöksvis för en period av fem år. För egen del ställer jag mig tveksam till att regeringen på det sätt utredaren föreslår skulle binda sig för att överlägga på visst sätt i alla principiella frågor inom vidsträckt samhällsområden. Mot en sådan överläggningsrätt för vissa intresseorganisationer talar bl.a. att den kan ses som en inskränkning i den handlingsfrihet som regeringen har enligt 7 kap. 2 § regeringsformen när det gäller att lämna organisationer och enskilda tillfälle att yttra sig vid beredning av regeringsärenden. Jag anser att det mot denna bakgrund inte är lämpligt att arbeta vidare med tanken på att mera permanent eller försöksvis tillskapa en reglerad rätt för pensionärsorganisationerna till överläggningar med regeringen. De skäl som pensionärsorganisationerna framfört för att få till stånd en större grad av formalisering av kontakterna mellan organisationerna och regeringen anser jag dock välgrundade. En sådan ordning bör kunna bidra till att åstadkomma ett fastare forum för dels diskussioner mellan företrädare för pensionärerna och regeringen, dels för fortlöpande och ömsesidigt utbyte av information.

Mot denna bakgrund har jag efter överläggningar med företrädare för pensionärsorganisationerna stannat för att begära ett bemyndigande av regeringen att tillkalla en särskild kommitté med uppgift att utgöra ett forum för överläggningar och utbyte av information mellan regeringen och företrädare för organisationer som företräder pensionärerna. Jag återkommer i direktiven till vilken typ av frågor som kommittén bör ägna sig åt. I kommittén bör förutom representanter för regeringen och regeringskansliet ingå företrädare för pensionärsorganisationer som är organiserade som riksförbund eller som en sammanslutning av riksförbund och har ett medlemsantal och en medlemsammansättning som speglar detta förhållande. En viktig princip bör också vara att den företrädda organisationen är öppen för alla pensionärer. Kommittén bör sammanträda minst en gång per halvår samt när en organisation som är företrädd i kommittén begär det. Denna organisationsform bör enligt min mening på lämpligt sätt svara mot ställda krav på en formalisering av diskussionerna mellan regeringen och företrädare för pensionärsorganisationerna.

3. Pensionärernas inflytande på kommun- och landstingsnivå.

Pensionärerna har genom lagstiftning som tillkommit under 1980-talet tillförsäkrats stöd för att kräva samverkan på regional och lokal nivå när det gäller bl. a. service och vård samt boendefrågor. För landstingens del framgår samverkansskyldigheten av 8 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763). Enligt denna föreskrift skall landstingen samverka bl. a. med organisationer i planeringen av hälso- och sjukvården. För kommunernas del gäller fr. o. m. år 1992 en motsvarande föreskrift i 21 § hälso- och sjukvårdslagen. Vidare har socialnämnderna enligt socialtjänstlagen (1980:620) till uppgift att medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med bl. a. organisationer främja goda miljöer i kommunen. I detta ansvar ingår numera också att samverka bl. a. med organisationer i planeringen av insatser för äldre. Enligt den särskilde utredarens bedömning bör man dock inte i detalj reglera hur en sådan samverkan i praktiken skall utformas. Detta bör i stället enligt hans uppfattning ske med utgångspunkt från de lokala förutsättningarna. Jag delar denna bedömning, men det finns ändå skäl att ange några synpunkter på hur en sådan samverkan skulle kunna ske.

En lagstiftning angående samverkansformer m. m. kan utgöra en bas för en samverkan men en förutsättning för att samverkan skall kunna fungera i praktiken är att berörda parter har en reell vilja till samverkan och ömsesidig respekt. De lagregler som jag nämnt som rör samverkan mellan pensionärsorganisationerna och kommuner och landsting har utgjort en god grund för att skapa goda relationer mellan de samverkande parterna. Detta är inte minst viktigt för att förbättra informationen om organisationernas önskemål och en starkare förankring av de beslut som fattas. Den lagstadgade samverkansskyldigheten bör förverkligas på det sätt som är bäst anpassat till de lokala förhållandena. I de flesta fall kommer detta sannolikt att betyda att man behåller de nuvarande läns- och kommunalråden och de kommunala pensionärsråden. I vissa kommuner och landsting fungerar dessa bra, men en enkät som den särskilde utredaren utfört inom ramen för sitt arbete visar att så inte är fallet överallt i landet. Det är därför angeläget att kommuner och landsting i samverkan med pensionärsorganisationerna ser över de riktlinjer och reglementen man har för rådets verksamhet. Organisationerna har för sin del pekat på behovet av en mera enhetlig inriktning vad gäller rådets uppgifter och arbetsformer. Jag vill därför i likhet med den särskilde utredaren redovisa några synpunkter på pensionärsrådets verksamhet och utgår därvid från de kommunala pensionärsråden.

Syftet med pensionärsråden bör vara att fungera som organ för samråd och ömsesidig information mellan pensionärernas organisationer och den enskilda kommunen. Med ett utvecklat samarbete i denna form ges ökade förutsättningar för att pensionärernas synpunkter och kunskaper beaktas vid behandlingen av frågor som är av särskilt intresse för pensionärerna i kommunens olika nämnder och förvaltningar. Råden bör också kunna ta initiativ till att nya pensionärsfrågor behandlas hos kommunens fack-

nämnder. Viktiga uppgifter för pensionärsråden bör också vara att utgöra remissorgan i olika frågor av intresse för pensionärerna samt fungera som fora för opinionsbildning och kunskapsspridning. Självfallet bör de pensionärsorganisationer som deltar i pensionärsråden själva utse sina representanter i råden.

Den organisatoriska anknytningen av pensionärsråden bör avgöras utifrån lokala förhållanden. En kritik som ofta har framförts mot rådets verksamhet har varit att de synpunkter och förslag som härrör därifrån kommit in för sent i den kommunala beslutsprocessen. Det är därför viktigt att ärenden tas upp i pensionärsråden på ett så tidigt stadium i beredningen som möjligt. Pensionärsråden bör därför sammanträda med viss regelbundenhet på samma sätt som jag förordat vad beträffar kommittén på central nivå. Naturligtvis bör det också finnas möjligheter att kalla till extra sammanträden i speciella situationer. De synpunkter som kommer fram vid pensionärsrådets sammanträden bör dokumenteras på lämpligt sätt, exempelvis via diskussionsprotokoll.

För att pensionärsråden skall kunna arbeta effektivt är det viktigt att ledamöterna i råden har en klar uppfattning om sina respektive roller och möjligheter. Återkommande information till råden om kommunens verksamheter bör därför lämnas. Rådsledamöterna bör också kunna ge information om rådets verksamhet till olika målgrupper som politiker, tjänstemän, allmänhet m. fl. Förekomsten av pensionärsråd innebär naturligtvis inte att några inskränkningar görs i den kommunala beslutsrätten. Att olika frågor tas upp till diskussion i pensionärsråden ger dock möjligheter till att frågorna får en mer allsidig belysning samtidigt som pensionärerna får sina synpunkter samlade och med ökad tyngd framförda till beslutsfattarna i kommunen.

Den beskrivning jag lämnat med vissa riktlinjer för hur samverkan bör kunna ske med företrädare för pensionärsorganisationerna på lokal nivå bör enligt min mening också kunna gälla för samverkan på regional nivå. Jag är emellertid inte beredd att föreslå någon reglering av hur samverkan bör ske. Denna bör lämpligen utformas med utgångspunkt från de lokala resp. regionala förutsättningarna.

4. Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag i det föregående har anfört om formerna för pensionärernas medinflytande.

5. Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hennes hemställan.

